

Br:01-056/21-9827/4

19.10.2021. godine

Izveštaj o sprovedenim javnim konsultacijama o Nacrtu sektorske analize u oblasti rodne ravnopravnosti za 2022. godinu

Shodno članu 79 Zakona o državnoj upravi i člana 12 Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija u vezi člana 32a Zakona o nevladinim organizacijama, Ministarstvo pravde ljudskih i manjinskih prava je dana 27. septembra 2021. godine, objavilo Javni poziv¹ za konsultovanje sa zainteresovanim nevladinim organizacijama koje se bave rodnom ravnopravnošću u cilju sačinjavanja Sektorske analize za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti rodne ravnopravnosti.

Konsultacije su realizovane u periodu od petnaest dana (počev od 27. septembra do 12. oktobra 2021. godine) u okviru kojih su sljedeće NVO dostavile svoje komentare i sugestije.

1. NVO Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore UMHCG

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) je dalo sljedeće komentare i sugestije na nacrt sektorske analizu u oblasti rodne ravnopravnosti za 2022. godinu:

Opšti osvrt na opis problema:

Kao i prethodne godine ukazujemo na neophodnost da se poseban akcenat u Sektorskoj analizi stavi djevojčice, djevojke i žene sa invaliditetom sa iskustvom nasilja.

Shodno navedenom predlažemo da se **u tački 2, pod tački 2.1.** u Opisu problema, dodatno analizira problem nasilja nad djevojčicama, djevojkama i ženama s invaliditetom, jer zbog nedovoljne i neadekvatne edukacije nijesu u mogućnosti da ga prepoznaju, što za posledicu ima i izostanak adekvatnog reagovanja ukoliko se ono desi.

Uz to moramo naglasiti da je procedura prijave nasilja mnogo teža za žene i djevojke s invaliditetom nego što je to slučaj sa ženama i djevojčicama bez invaliditeta.

Ovo posebno ako se uzmu u obzir različiti faktori koji otežavaju prijavu nasilja među kojima su i različite barijere s kojima se one svakodnevno suočavaju (nepristupačnost fizičkog okruženja, nemogućnost transporta do policijske stanice ili druge nadležne institucije ili organizacije, nepostojanje tumača za znakovni jezik i sl.

---

¹ <https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-nvo-ima-za-konsultovanje-u-cilju-pripreme-sektorskih-analiza-za-2022-godinu>

Nasilje se od strane žena i djevojčica često ne prijavljuje jer je u većini slučajeva zavise od nasilnika uslijed nedostatka adekvatnih servisa podrške. Dodatno otežavajuća okolnost prepoznavanja i svjesnosti o nasilju pa i prijave nasilja tako i počinioca istog ali i pružalaca usluga u oblasti zaštite od nasilja nadležnih institucija, medija i cijele javnosti. Kada žene sa invaliditetom prijave porodično ili partnersko nasilje opšti je utisak da se ono adekvatno ne procesuiraju od strane institucija, o čemu svjedoče iskustva UMHCG kroz aktivnosti besplatnog pravnog savjetništva i besplatne pravne pomoći za žrtve nasilja koje su OSI.

Takođe imajući u vidu da se među dokumentima na kojima je sektorska analiza bazirana navode Zaključni stavovi i preporuke CEDAW potrebno je u sami tekst analize uključiti one preporuke koje se odnose na žene sa invaliditetom odnosno paragraph 40 i 41. Ovih preporuka u kojima se navodi: Paragraf 40. Komitet je zabrinut da u žene sa invaliditetom izložene visokom nivou diskriminacije u državi članici. On naročito konstatuje:

- Nedovoljno razmatranje specifičnih potreba žena i djevojčica sa invaliditetom u zakonima i politikama za lica sa invaliditetom , kao što je strategija za integraciju lica sa invaliditetom 2016-2020. godine.
- Da su žene sa invaliditetom često lišene pristupa seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima ,kao i roditeljstva i može se desiti da njihova djeca budu oduzeta od njih.
- Nesrazmjerno visak nivo siromaštva među ženama sa invaliditetom usled njihove veoma niske stope nezaposlenosti jer njihove zarade ili naknade koje primaju često dijele ili ih u potpunosti koriste njihove porodice.

Paragraf 41. Komitet preporučuje državi članici da:

- Obezbjedi da se specifične potrebe žena i djevojčica sa invaliditetom sistematski uzimaju u obzir , npr. kroz procjenu uticaja u formulisanju i primjeni zakona i politika za promovisanje rodne ravnopravnosti i onih za lica sa invaliditetom.
- U skladu sa Akcionim programom sa Međunarodne konferencije o populaciji i razvoju i Pekinškoj akcionoj platformi i dokumentima koja su proizašla sa konferencija za njihov ponovni pregled, osigura da žene sa invaliditetom imaju pravo da biraju broj svoje djece i razmak između njih kao i pravo da imaju kontrolu i da slobodno i odgovorno odlučuju o pitanjima vezano za svoju seksualnost uključujući seksualno i reproduktivno zdravlje bez prisile diskriminacije i nasilja.
- Osigura da se djeca ne odvođe od svoje majke zbog invaliditeta majke i da ako je potrebno servisi u zajednici pomažu majci u podizanju djece
- Podigne svijest o važnosti ekonomske nezavisnosti za žene sa invaliditetom uspostavi odgovarajuće procedure koje omogućavaju ženama sa invaliditetom da zahtjevaju svoje zarade ili naknade u slučaju da im one ne budu oduzete od strane članova porodice i osiguraju da se naknade direktno daju ženama sa invaliditetom a ne članovima njihovih porodica.

Kako bi strateški ciljevi bili sveobuhvatniji predlažemo da se u tački 3.podtački 3.1. osim aktivnosti koje su navedene pomenu i aktivnosti NVO koje će biti direktno usmjerene na djevojčice, djevojke i žene s invaliditetom. U tom smislu predlažemo da se navedu i sledeće aktivnosti.

- Kampanje za podizanje svijesti o sprečavanju diskriminacije i nasilja ne samo na ženama već i na djevojčicama i djevojkama sa invaliditetom.

- Psihološko osnaživanje djevojčica, djevojaka i žena sa invaliditetom s iskustvom nasilja ili onih koje su i dalje žrtva istog radi pomoći žrtvi da prevaziđe traumatsko iskustvo nasilja koje je preživjela.
- Obuke za djevojčice i žene sa invaliditetom o prepoznavanju nasilja i diskriminacije i adekvatnoj reakciji i mehanizmima zaštita.
- Obuke o modelima pristupa invaliditetu za pružaoce usluga u oblasti zaštite od nasilja.
- Obuke donosioca odluka na nacionalnom i lokalnom nivou o pravima žena i djevojčica sa invaliditetom.
- Obuke za predstavnike medija o modelima pristupa invaliditetu i adekvatnom medijskom izvještavanju kao i izradu publikacija i edukativnog materijala o svim oblicima nasilja nad ženama i djevojčicama i načinima suzbijanja rodno zasnovanog nasilja i u prsitupačnim formatima za osobe sa invaliditetom.

Imajući u vidu da su žene sa invaliditetom višestruko diskriminirane te da trpe često intersekcijsku diskriminaciju što potvrđuju sva istraživanja i nalazi međunarodnih tijela i organizacija, javne politike u oblasti rodne ravnopravnosti moraju uključiti pitanje žena sa invaliditetom što je takođe preporuka Komiteta UN o pravima osoba sa invaliditetom. Zbog navedenog cijenimo da je važno pored opštih mjera aktivnosti i indikatora predvidjeti i rodno odgovorne mjere i budžetiranje u odnosu na žene s invaliditetom.

Smatramo da će predložene izmjene doprinijeti adekvatnijem planiranju aktivnosti projekta i programa koji su usmjereni na sprečavanje rodno zasnovane diskriminacije svih žena a posebno onih koje su izložene intersekcijskoj i višestrukoj diskriminaciji.

2. Centar kreativnih vještina

NVO Centar kreativnih vještina je dala sljedeće komentare i sugestije na nacrt sektorske analizu u oblasti rodne ravnopravnosti za 2022. godinu

- 1) Predvidjeti obuke za implementaciju protokola o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja.
- 2) Dodati i obuke za učešće žena u političkom odlučivanju na centralnom i lokalnom nivou.
- 3) Obuhvatiti i aktivnosti na razvoju ženskog preduzetništva sa konkretnim aktivnostima u smislu raznih obuka i treninga a onda i dodjele malih grantova za njihove biznis ideje.
- 4) Predvidjeti i određeni vid rekreativno-sportskih aktivnosti namijenjenih za žene kao vid oslobađanja od stresa nakon naporne radne nedelje.
- 5) Predvidjeti obuke za žene u smislu borilačkih vještina kao vidom samoodbrane u slučaju potencijalnog nasilja nad njima.

Odgovor Direkcije za rodnu ravnopravnost kao obrađivača NVO Udruženju mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG):

Sugestija koja se odnosi na tačku 2.1 je već je ugrađena u dokument koji je bio predmet konsultacija u djelu „Opis problema Nacrta sektorske analize za oblast rodna ravnopravnosti“, polazeći od činjenice da su žene sa invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji, te da politike u oblasti rodne ravnopravnosti moraju sadržati i mjere za sprječavanje diskriminacije ove ranjive grupe.

U dokumentu na stranici 3 napisano je sljedeće: “Praksa pokazuje da, i pored postojanja zakonskih normi, institucije sistema još uvijek nisu u stanju da pruže efikasnu i efektivnu zaštitu od diskriminacije ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta, a naročito onima, koji pripadaju osjetljivim društvenim grupama (žene sa invaliditetom, Romkinje i Egipćanke, starije osobe i osobe koje žive u udaljenim ruralnim područjima Crne Gore). Lica sa invaliditetom su takođe izložena višestrukoj diskriminaciji i fizički pristup institucijama i dalje je jedan od najočiglednijih problema.”

Nadalje, na stranici 5 napisano je sljedeće: “Stereotipi i predrasude naročito su izraženi prema osjetljivim pojedincima/kama i grupama, kao što su Romkinje/Egipćanke, **žene sa invaliditetom**, osobe drugih polnih i rodni identiteta, žene na selu, žene u zatvoru/pritvoru. Žene se i dalje suočavaju sa različitim oblicima diskriminacije u političkoj, društvenoj i ekonomskoj sferi, gdje su svega 27,16 % žena poslanice u Skupštini (ispod propisane kvote od 30%), na kraju, porodično nasilje je širom rasprostranjeno, a 33% žena je izloženo porodičnom nasilju. Romkinje i Egipćanke još uvijek žive na marginama društva i treba dalje raditi na polju obrazovanja, zdravstvene zaštite, stambenog zbrinjavanja i zaposlenja. **Lica sa invaliditetom** su takođe izložena višestrukoj diskriminaciji i fizički pristup institucijama i dalje je jedan od najočiglednijih problema.”

U svojim komentarima na Nacrt sektorske analize UMHCG je ukazala na važnost preporuka iz dokumenta Zaključni stavovi i preporuke CEDAW usvojenog od strane CEDAW Komiteta na svojoj šezdeset sedmoj sjednici (od 3. do 21. jula 2017. godine). Zajednički stav je da su ove preporuke ključne za unapređenje ljudskih prava žena. U septembru 2017, nakon dobijanja ovog dokumenta, isti je prosljeđen svim relevantnim institucijama u čijoj je nadležnosti direktno sprovođenje ovih mjera i koje su u obavezi da sprovedu preporuke u narednom četvogodišnjem periodu, odnosno do jula 2021. godine, kada je država Crna Gora u obavezi da sačini izvještaj o njihovoj realizaciji. Priprema ovog izvještaja je u toku.

Ostvarivanje specifičnih potreba žena i djevojaka sa invaliditetom rješava se kroz strateške politike koje u fokusu imaju za cilj unaprijeđenje položaja lica sa invaliditetom u različitim oblastima (oblast zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti, oblast obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite, saobraćaja, socijalne i dječije zaštite i druge). Oblast borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja uključuje između ostalog i prevenciju i zaštitu od nasilja žena sa invaliditetom, tretirana je kroz Nacionalni dokument za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju i sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), koji je u nadležnosti resornog ministarstva finansija i socijalnog staranja. Ovaj dokument predviđa i obavezu države da podstiče, podržava i uspostavlja djelotvornu saradnju sa udruženjima građana/ki, organizacijama civilnoga društva, što posebno dolazi do izražaja u obavezama koje se odnose na prevenciju od nasilja i zaštitu i vidove specijalne podrške ženama žrtvama nasilja i žrtvama nasilja u porodici.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava iz marta 2021, ustanovljen je Direktorat za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom koji će se baviti zaštitom ljudskih prava i sloboda lica sa invaliditetom i njihovim položajem u društvu, pa samim tim i ženama.

S obzirom da je fokus djelovanja Direkcije za rodnu ravnopravnost, između ostalog i na sprovođenje kampanja za podizanje svijesti javnosti o sprječavanju diskriminacije žena i suzbijanju rodno zasnovanog nasilja, prihvaćena je sugestija da u Tački 3, podtački 3.1 u

aktivnosti koje budu sprovodile NVO, budu prepoznate kampanje višestruke diskriminacije žena (pripadnice LGBT, žene sa invaliditetom, Romkinje/Egipćanke).

Zakon o rodnoj ravnopravnosti („Službeni list Republike Crne Gore", br. 046/07 od 31.07.2007, "Službeni list Crne Gore", br. 073/10 od 10.12.2010, 040/11 od 08.08.2011, 035/15 od 07.07.2015) u članu 3. je definisao da su državni organi, organi državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja (u daljem tekstu: organi), kao i privredna društva, druga pravna lica i preduzetnici/ce dužni da, radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

Dakle, polazeći od činjenice da rodna ravnopravnost podrazumijeva horizontalni pristup u kreiranju i ostvarivanju rodnih politika kroz sve oblasti života, Direkcija za rodnu ravnopravnost cijeni da je realizacija preporuka koje su navedene u komentarima UMHCG u nadležnosti svih relevantnih aktera koji kreiraju i sprovode politike jednakih mogućnosti u različitim oblastima društvenog života. S tim u vezi, očekuje se da nadležna ministarstva prilikom sačinjavanja sektorskih analiza za svoje prioritetne oblasti uključuju i preporuke CEDAW komiteta.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u predloženom Nacrtu sektorske analize za oblast rodna ravnopravnost za 2021. godinu, uključilo je i žene i djevojke sa invaliditetom, uz očekivanja projekti i programi nevladinih organizacija u oblasti rodne ravnopravnosti treba da doprinesu ostvarivanju zajedničkih ciljeva kojima se želi unaprijediti položaj svih žena u Crnoj Gori, samim tim i žena i djevojaka sa invaliditetom.

Odgovor Direkcije za rodnu ravnopravnost kao obrađivača NVO Centar kreativnih vještina:

Sugestija 1 koja se odnosi na obuku za implementaciju protokola o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja obuhvaćena je prethodnim planovima rodne ravnopravnosti, nadalje, obuka kadra nije u domenu u Direkcija za rodnu ravnopravnost već Ministarstva finansija i socijalnog staranja kao i Uprave za kadrove. Takođe, mjera 3 u sklopu Operativnog cilja 1 podrazumijeva sprovođenje edukacija zaposlenog i rukovodnog kadra u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama u pomenutoj oblasti u skladu sa zakonom i akreditovanim programom koje sprovode Uprava za kadrove i Centar za stručno obrazovanje.

Sugestija 2 o obukama za učešće žena u političkom odlučivanju na centralnom i lokalnom nivou je u skladu sa Operativnim ciljem 3, elaboriranim na stranici 10 dokumenta Sektorske analize, gdje se ističe važnost povećanja nivoa učešća žena u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima.

Sugestija 3 tj. razvoj ženskog poduzetništva je relativno komptabilna sa aktivnostima sektorske analize i tematikom ekonomskog osnaživanja žena. Odstupanje sugestije od predviđenih aktivnosti ogleda se u osvjetljavanju ekonomskog nasilja i nejednake raspodjele kućnih poslova, koji predstavljaju konkretne barijere povećanju ženskog poduzetništva.

Sugestija 4 je poput prethodne obuhvaćena aktivnostima koje se odnose na pokretanje kampanja koje će targetirati problem neravnomjerne raspodjele kućnih poslova i asimetrični teret kojem su žene izložene s ciljem promjene stavova o istim. Kampanje u ovom domenu bi trebale dovesti i do promjene ponašanja koje bi uticalo na dodatno slobodno vrijeme žena u

domaćinstvu, kao i žena sa poslovima van domaćinstva koje rade a od kojih se takođe očekuje ispunjavanja obaveza vezanih za kućne poslove.

Sugestija 5 koja se odnosi na obuke za žene u smislu borilačkih vještina takođe značajno odudara od aktivnosti predviđenih sektorskom analizom koja se indirektno dotiče problema nasilja kroz rad na uklanjanju rodno-zasnovanih stereotipa koji se najčešće nalaze u osnovi rodno-zasnovanog nasilja. Fokus sektorske analize je na različitim formama ekonomskom nasilja kojem su žene izložene, njihovom rasvjetljavanju s ciljem podizanja svijesti i prevencije među pripadnicima opšte populacije.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava